

Zbigniew Zaremski, *Troska Kościoła w Polsce o małżeństwo i rodzinę po Soborze Watykańskim II. Studium teologicznopastoralne*, Toruń 2013, ss. 408.

Potrzeba opieki nad wspólnotami rodzinnymi wyznacza zasadnicze posłannictwo Kościoła w świecie. W środowisku domowym człowiek przychodzi na świat, a następnie otrzymuje pierwsze wychowanie, w ramach którego przyswaja wartości i zasady niezbędne do późniejszego, odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu społecznym. Oddziaływanie rodziców na dzieci obejmuje nie tylko kwestię wymiany dóbr doczesnych, takich jak pożywienie, dach na głowę, odzież itd. W pierwszej kolejności rodzice kształtują bowiem osobowość młodego pokolenia, co wyraża się w formowaniu sumienia, a także tożsamości psychofizycznej jednostki. Przyjmując komplementarną koncepcję społeczeństwa i jednostki w ramach relacji zachodzących w małżeństwie i rodzinie, nie można pominąć takich instytucji, jak Kościół, który w swojej istocie jest sakramentem otwierającym człowieka na Boga. Rozwój jednostki dotyczy również kwestii jej relacji z wymiarem nadprzyrodzonym, a ściślej ukierunkowania osoby ludzkiej na Absolut. Właśnie we wspólnocie uczniów Chrystusa osoba staje się zdolna do nawiązania relacji z Bogiem i doświadcza jedności z Nim, a w efekcie

sumiennie wypełnia swoje powołanie w świecie¹. Konkretnie zadania małżonków, a następnie rodziców, w następujący sposób przedstawiają Ojcowie Soborowi w *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym*: „To sam Bóg jest twórcą małżeństwa wyposażonego w różne dobra i cele; wszystkie one mają ogromne znaczenie dla przedłużenia rodzaju ludzkiego, rozwoju osobowego i życia wiecznego poszczególnych członków rodziny oraz dla godności, trwałości, pokoju i pomyślności samej rodziny i całego rodzaju ludzkiego. Instytucja małżeństwa i miłość małżeńska z natury są ukierunkowane na prokreację i wychowanie potomstwa, a to stanowi jakby ukoronowanie powołania małżonków”². Wypełniane powinności żon i mężów, także pełniących role rodzicielskie, warunkują trwanie społeczności zarówno w wymiarze biologicznym, jak i duchowym. Rodzina stanowi konieczne ogniwo pomiędzy jednostką a społeczeństwem.

Ks. Zbigniew Zarembski, w pracy zatytułowanej *Troska Kościoła w Polsce o małżeństwo i rodzinę po Soborze Watykańskim II. Studium teologicznopastoralne*, wskazuje jednoznacznie, że rodzinne formy życia są konieczne do prawidłowego rozwoju jednostki i społeczeństwa. Swoistym czynnikiem wyzwającym zainteresowanie rodziną ze strony Kościoła był Sobór Watykański II. Powyższa prawda znajduje odzwierciedlenie w strukturze omawianej pracy. Autor rozpoczyna swoje analizy od charakterystyki dokumentów soborowych (rozdział I), koncentrując się zwłaszcza na dokumentach bezpośrednio dotyczących wspólnoty rodzinnej. Prezentuje także instytucje posoborowe „promujące małżeństwo i rodzinę”. Pierwszy rozdział kończy charakterystyka sytuacji rodzin w Polsce w okresie po Soborze Watykańskim II. Autor przedstawia opis owej sytuacji zarówno w jej modelowym wymiarze, jak również w aspekcie jej konkretnych realizacji. Punktem zwrotnym, którego skutkiem było przededefiniowanie społecznej roli rodziny, jest rok 1989. Genezę zjawisk, jakie miały miejsce po transformacji ustrojowej, autor opisuje w następujący sposób: „Po roku 1989 w Polsce pojawił się pluralizm we wszystkich dziedzinach życia. Do głosu doszło upowszechnienie liberalnych poglądów etycznych w odniesieniu do życia małżeńsko-rodzinnego, szerzenie postaw antyklerykalnych i antykościelnych, wskutek czego osłabł autorytet religii i duchownych w kształtowaniu poglądów na tematy rodzinne, wzrosła natomiast aktywność ugrupowań politycznych głoszących, że rodzina jest sprawą prywatną” (s. 98). Inicjatywy Episkopatu Polski w okresie po Soborze zostały ukazane i omówione w rozdziale II. Zaangażowanie biskupów obejmowało dwa klasyczne obszary. Po pierwsze, wyrażało się w kształtowaniu bazy teoretycznej, czego efektem było opracowywanie instruk-

¹ Por. KK 1.

² KDK 48.

cji, programów oraz wydawanie dokumentów i listów. Należy wyróżnić także inicjatywę powołania studiów nad rodziną, gdzie w sposób systemowy dokonuje się analiz funkcjonowania najbliższych człowiekowi wspólnot naturalnych. Po drugie, w wymiarze praktycznym kluczowe znaczenie miała kwestia zaangażowania episkopatu w dialog z władzami państwowymi. Celem owego dialogu była ochrona religijnego charakteru życia rodzinnego. Poszanowanie wartości chrześcijańskich jest w istocie formą obrony człowieka, realizowaną zarówno w wymiarze cielesnym, jak i duchowym. W omawianej części opracowania autor zwraca uwagę na ciekawą strategię działania Kościoła w okresie powojennym. Kościelne nauczanie w omawianym okresie było przede wszystkim zdominowane przez elementy defensywne, służące obronie doktryny przed wpływem komunizmu. W dalszej kolejności wypracowano soborową koncepcję małżeństwa, aplikując ją następnie do konkretnych sytuacji. Ostatnie lata nauczania biskupów koncentrują się na promowaniu polityki prorodzinnej jako rozwiązania najpełniej służącego sprawiedliwości społecznej. W trzecim rozdziale autor analizuje zagadnienie duszpasterstwa rodzin w Polsce, przedstawiając historię jego powstania i rozwoju. Podnosi zwłaszcza następujące zadania, przypisane duszpasterstwu rodzin: „[...] dokształcanie religijne, zawodowo-etyczne pracowników wszystkich stopni leczenia oraz przygotowanie do konkretnego działania w takich zakresach, jak: poradnictwo rodzinne, wydawanie publikacji i prowadzenie działalności naukowej” (s. 200). W opinii ks. Zaremskiego owe cele stanowią wyraz służby Bogu i człowiekowi. W ramach owych zadań sytuuje się również sposób aplikowania nauczania soborowego do konkretnej sytuacji Kościoła w Polsce. W czwartym rozdziale autor prezentuje „istotne obszary troski Kościoła o małżeństwo i rodzinę”. Wspólnota uczniów Chrystusa przygotowuje wiernych do świadomego i odpowiedzialnego kształtowania relacji rodzinnych. Łaska sakramentalna stanowi wsparcie w realizacji misji rodzin w świecie, dotyczącej apostołatu miłości. Szczególnym zainteresowaniem ze strony Kościoła jest troska o życie, którego godność autor wyjaśnia w następujący sposób: „Godność życia nie wynika tylko z jego źródła, czyli z faktu, że pochodzi ono od Boga, ale także z celu, jakim jest przeznaczenie do komunii z Bogiem. Kościół w swoim nauczaniu ujmuje wartość życia w kategoriach świętości” (s. 296). Życie człowieka znajduje swoje spełnienie w Bogu. Dla jednostki oznacza to, że jest ona stworzona do relacji z Absolutem, dzięki której permanentnie ubogaca swoją naturę. Kwestionowanie elementu Boskiego należy w tym kontekście interpretować jako kształtowanie zafałszowanego obrazu osoby ludzkiej. Analizując zagadnienie troski Kościoła o rodzinę, nie można pominąć kwestii pomocy udzielanej w sytuacjach szczególnych. Nawet najdotkliwsze w skutkach tragedie i kryzysy nie są w stanie odebrać człowiekowi nadziei. Spiesząc oby-

watelom z pomocą, Kościół pozostaje otwarty na współpracę z władzami danego kraju. Ważny jest przecież konkretny człowiek, będący jednocześnie chrześcijaninem i obywatelem danej społeczności państwowej.

Każda publikacja dotycząca rodziny, której autor stawia sobie za cel kompleksową prezentację problematyki wiodącego zagadnienia, musi mieć charakter interdyscyplinarny. Korzystanie z dorobku wielu dziedzin nauki wskazuje również na zainteresowania badawcze autora recenzowanej pracy. W przypadku monografii ks. Zaremskiego na pierwszy plan wysuwa się teologiczny aspekt opracowania. Takie zagadnienia, jak sakramentalny charakter małżeństwa czy też eklezjalny wymiar życia rodzinnego, są zaprezentowane przy zasadniczym odwołaniu do nauki objawionej. Ks. Zaremski opanował metodę krytycznej analizy tekstu, zachowując główne przesłanie badanych fragmentów. Omawiana monografia zawiera ponadto liczne odniesienia do nauk społecznych. W pierwszej kolejności autor przywołuje kluczowe dane, dotyczące zjawisk cechujących egzystencję współczesnych rodzin. Problematyka rodziny została także ukazana w kontekście polityki społecznej. Ks. Zaremski wskazuje zarówno na elementy pozytywne, jak również na mankamenty zaangażowania państwa w promocję życia rodzinnego. Kolejnym atutem pracy, potwierdzającym jej interdyscyplinarny charakter, jest problematyka historyczna. Autor w sposób obiektywny i źródłowy przedstawia fakty z dziejów powojennej Polski i Kościoła, rzutujące na specyfikę troski wspólnoty Chrystusowej o rodzinę. Ponadto, w omawianej publikacji są obecne również odwołania do etyki, filozofii oraz ekonomii.

Co cenne, styl wywodu jest zrozumiały i klarowny. Właściwe dla siebie treści znajdują w niej zarówno adepci pierwszych lat studiów teologicznych, jak też doktoranci czy profesorowie. Wręcz godna podziwu jest logika prezentowanych analiz. Autor wyjaśnia konieczne pojęcia. Odwołuje się do właściwych dokumentów Kościoła, a także formułuje wnioski ściśle dotyczące poruszanego zagadnienia. Uwzględnia również aktualne uwarunkowania, dotyczące sytuacji rodzin oraz Kościoła. Wzorcowy charakter pracy ks. Zaremskiego wyraża się także w poprawnym sposobie cytowania materiałów źródłowych.

Rodzina wspiera człowieka na drodze do zbawienia. Analizowanie sytuacji współczesnych wspólnot rodzinnych stanowi więc element refleksji zbawczej, którą winien podjąć każdy człowiek wierzący. Publikacja ks. Zaremskiego w tymże aspekcie jest zachętą do promowania obrazu osoby ludzkiej, która w przychylnym dla siebie środowisku jest w stanie zdobywać coraz wyższe cele.

Ks. Janusz Szulist
Toruń